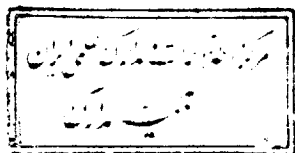

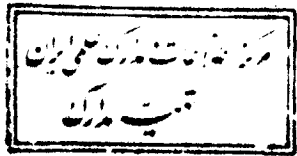
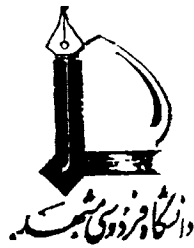
۲۴۷۴۵

کتابخانه عمومی شهرداری تهران

۲۴۷۴۵

دانشگاه فردوسی مشهد
۱۳۷۱ / ۳ / ۳۰
۱۳۷۱

دانشگاه فردوسی مشهد
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه جغرافیا

پروژه تحقیقاتی

ارائه روشها، برای کنترل مهاجرت‌های روستایی

«نمونه دهستان بالابند فریمان»

جهت دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد جغرافیا

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید حسن مطیعی لنگرودی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر عزت الله مافی

تهیه کننده: شهلا عباسی

اردیبهشت ۱۳۷۳

۱۳۷۳/۲

۲۴۷۴۵

«تقدیم به گل‌های باغ زندگی‌ام، شقایق و مریم»

فهرست مطالب

موضوع	صفحه
مقدمه.....	۱۱
هدف از تحقیق و طرح مسأله.....	۱۲
نگرش سیستمی در جغرافیا و روشهای تحلیل جغرافیایی.....	۱۵
روش تحقیق.....	۱۶

بخش اول:

ویژگیهای طبیعی.....	۱۹
۱- موقعیت جغرافیایی:.....	۲۰
۱-۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان فریمان.....	۲۰
۱-۲- موقعیت جغرافیایی دهستان بالابند.....	۲۳
۲- زمین شناسی.....	۲۳
۲-۱- چینه شناسی:.....	۲۷
۲-۱-۱- دوران چهارم.....	۲۷
۲-۱-۲- دوران سوم.....	۲۷
۲-۱-۳- مزوزوئیک.....	۲۷
۲-۲- تکتونیک.....	۲۸
۳- آشکال ناهمواریهای ناحیه.....	۲۸
۳-۱- ژئومورفولوژی دهستان بالابند.....	۲۹
۴- ویژگیهای آب و هوایی و عوامل اقلیمی.....	۳۲

۳۲	۴-۱- نوع اقلیم
۳۲	۴-۱-۱- طبقه‌بندی آمبرژه
۳۳	۴-۱-۲- طبقه‌بندی سیلیانینف
۳۴	۴-۲- درجه حرارت
۳۸	۴-۳- بارندگی
۳۹	۴-۴- باد
۴۲	۴-۵- نم نسبی
۴۲	۴-۶- تبخیر و تفرق
۴۳	۴-۷- پوشش ابر
۴۴	۵- خاک
۴۵	۵-۱- قابلیت اراضی دهستان بالابند
۴۸	۶- منابع آب
۴۸	۶-۱- آبهای سطحی
۵۰	۶-۱-۱- جام رود
۵۰	۶-۱-۲- رودخانه بردو
۵۰	۶-۱-۳- رودخانه تیمنک
۵۲	۶-۱-۴- رودخانه قلندرآباد
۵۲	۶-۱-۵- رودخانه فریمان
۵۵	۶-۱-۶- بند فریمان
۵۶	۶-۲- منابع آب زیرزمینی
۵۷	۶-۲-۱- کیفیت آب زیرزمینی
۵۷	۶-۲-۲- هیدروژئولوژی
۵۸	۶-۲-۳- بیلان آب حوضه
۵۹	۶-۳- منابع آب دهستان بالابند
۶۱	۶-۴- توسعه بهره برداری از منابع آب
۶۱	۷- پوشش گیاهی

۶۱ جنگل	۷-۱
۶۲ مرتع	۷-۲
۶۴ جمع‌بندی بخش اول	
۶۶ منابع بخش اول	

بخش دوم:

۷۱ ویژگی‌های انسانی	
۷۲ ۱- وجه تسمیه و جغرافیای تاریخی فریمان	
۷۲ ۱-۱- وجه تسمیه	
۷۲ ۱-۲- جغرافیای تاریخی فریمان	
۷۴ ۲- ویژگی‌های جمعیتی شهرستان فریمان	
۷۴ ۲-۱- تعداد و تراکم جمعیت شهرستان فریمان	
۷۵ ۲-۲- ترکیب جنسی و سنی شهرستان فریمان	
۷۷ ۲-۳- تغییرات و رشد جمعیت شهرستان فریمان	
۷۸ ۲-۴- وضعیت سواد در شهرستان فریمان	
۷۹ ۳- ویژگی‌های جمعیتی دهستان بالابند	
۷۹ ۳-۱- توزیع و تراکم جمعیت دهستان بالابند	
۸۴ ۳-۲- ترکیب جنسی جمعیت دهستان بالابند	
۸۷ ۳-۳- ترکیب سنی جمعیت دهستان بالابند	
۸۸ ۳-۴- تغییرات و رشد جمعیت دهستان بالابند	
۹۴ ۳-۵- جمعیت فعال و غیر فعال	
۹۵ ۳-۶- بار تکفل	
۹۵ ۳-۷- توزیع جمعیت فعال در سه بخش عمده فعالیت اقتصادی	
۹۶ ۳-۸- سواد و آموزش در دهستان بالابند	
۱۰۳ ۳-۸-۱- نهضت سواد آموزی	
۱۰۵ جمع‌بندی بخش دوم	

منابع بخش دوم..... ۱۰۶

بخش سوم:

فعالیت‌های اقتصادی..... ۱۰۹

۱- کشاورزی..... ۱۱۰

۱-۱- وضعیت کشاورزی ایران..... ۱۱۰

۱-۲- ساختار کشاورزی دهستان بالابند..... ۱۱۲

۱-۳- زراعت..... ۱۱۳

۱-۳-۱- تراکم بیولوژیکی دهستان بالابند..... ۱۱۷

۱-۳-۲- تقویم زراعی..... ۱۱۸

۱-۳-۳- مالکیت اراضی دهستان بالابند..... ۱۲۲

۱-۳-۴- منابع آب کشاورزی دهستان بالابند..... ۱۲۴

۱-۳-۵- مالکیت آب..... ۱۲۴

۱-۳-۶- ادوات و نهاده های کشاورزی..... ۱۲۷

۱-۳-۷- درآمد حاصل از زراعت در دهستان بالابند..... ۱۲۷

۱-۳-۸- ایجاد اشتغال از طریق زراعت در دهستان بالابند..... ۱۳۱

۱-۳-۹- مشکلات کشاورزی ناحیه..... ۱۳۴

۱-۳-۱۰- نقش ادارات مسؤل در بهبود وضعیت کشاورزی..... ۱۳۵

۱-۴- دامداری..... ۱۳۸

۱-۴-۱- منابع غذای دام در دهستان بالابند..... ۱۴۳

۱-۴-۱-۱- علوفه تولیدی مزارع..... ۱۴۳

۱-۴-۱-۲- مراتع..... ۱۴۴

۱-۴-۲- هزینه و درآمد دامداری..... ۱۴۵

۱-۴-۳- ایجاد اشتغال از طریق دامداری..... ۱۴۸

۲- صنعت..... ۱۵۰

۲-۱- صنایع کارخانه‌ای..... ۱۵۰

۱۵۰	۲-۲- صنایع دستی
۱۵۴	۲-۳- معادن
۱۵۴	۳- خدمات
۱۵۵	۴- مقایسه ایجاد اشتغال و درآمد از طریق بخشهای اقتصادی
۱۵۸	جمعبندی بخش سوم
۱۶۰	منابع بخش سوم

بخش چهارم:

۱۶۲	نهادهای خدماتی دهستان بالابند
۱۶۳	۱- انواع و نحوه توزیع خدمات در دهستان بالابند
۱۶۳	۱-۱- خدمات آموزشی
۱۶۳	۱-۲- خدمات درمانی و بهداشتی
۱۶۵	۱-۳- خدمات فرهنگی و مذهبی
۱۶۵	۱-۴- خدمات اداری - سیاسی - انتظامی
۱۶۶	۱-۵- تأسیسات و تجهیزات عمومی
۱۶۶	۱-۶- خدمات تجاری عمومی
۱۷۱	۲- شبکه راهها و حمل و نقل
۱۷۲	۳- وابستگی خدماتی بین روستاها و مراکز عمده جمعیتی ناحیه
۱۷۳	۴- برنامه های عمرانی (طرحهای پیشنهادی و تصویبی)
۱۷۶	جمعبندی بخش چهارم
۱۷۷	منابع بخش چهارم

بخش پنجم:

۱۷۸	مهاجرت
۱۸۰	۱- روند مطالعات مهاجرت از گذشته تا به امروز
۱۸۲	۲- تئوری های مهاجرت:

- ۱۸۳ ۲-۱- عوامل اقتصادی:.....
- ۱۸۳ ۲-۱-۱- نظریه سرمایه انسانی، هزینه و فایده.....
- ۱۸۴ ۲-۱-۲- نظریه درآمد انتظاری.....
- ۱۸۴ ۲-۱-۳- عوامل اکولوژیکی مهاجرت.....
- ۱۸۵ ۲-۲- عوامل اجتماعی:.....
- ۱۸۶ ۲-۲-۱- عوامل مربوط به مبدأ (روستا).....
- ۱۸۶ ۲-۲-۲- عوامل مربوط به مقصد.....
- ۱۸۶ ۲-۲-۳- عوامل بین مبدأ و مقصد.....
- ۱۸۷ ۲-۲-۴- خصوصیات فردی مهاجر.....
- ۱۸۷ ۲-۳- عوامل سیاسی.....
- ۱۸۸ ۲-۴- عوامل دیگر.....
- ۱۸۸ ۳- بررسی ریشه های تاریخی مهاجرت های روستا - شهری در ایران.....
- ۱۸۹ ۳-۱- الگوی مالکیت ارضی و پدیده مهاجرت.....
- ۱۹۰ ۳-۲- توزیع درآمد و پدیده مهاجرت.....
- ۱۹۲ ۳-۳- مکانیزه کردن کشاورزی.....
- ۱۹۳ جمع بندی بخش پنجم (۱).....
- ۱۹۵ ۴- بررسی مهاجرت های روستایی دهستان بالابند.....
- ۱۹۵ ۴-۱- بررسی تغییرات جمعیت در روستاهای دهستان بالابند.....
- ۱۹۶ ۴-۲- مقاطع زمانی مهاجرت های روستایی دهستان بالابند.....
- ۱۹۸ ۴-۳- توزیع سنی مهاجرین.....
- ۲۰۱ ۴-۴- میزان سواد مهاجرین و رابطه آن با مهاجرت.....
- ۲۰۳ ۴-۵- توزیع شغلی مهاجرین قبل و بعد از مهاجرت.....
- ۲۰۴ ۴-۵-۱- مشاغل عمده قبل از مهاجرت (در مبدأ).....
- ۲۰۵ ۴-۵-۲- مشاغل عمده بعد از مهاجرت (در مقصد).....
- ۲۰۶ ۴-۶- وابستگی مهاجر در مبدأ مهاجرت.....
- ۲۰۸ ۴-۷- انواع مهاجرت های روستایی دهستان بالابند بر حسب مدت.....

۲۰۸	۴-۷-۱- مهاجرت موقت (فصلی)
۲۰۹	۴-۷-۲- مهاجرت دائمی
۲۰۹	۴-۸- درون کوچی (مهاجر پذیری)
۲۱۱	۴-۹- مقصد مهاجرین
۲۱۱	۴-۱۰- علل و عوامل عمده مهاجرت در دهستان بالابند:
۲۱۳	۴-۱۰-۱- عوامل اقتصادی:
۲۱۳	۴-۱۰-۱-۱- کسب درآمد بیشتر
۲۱۴	۴-۱۰-۱-۲- نداشتن زمین یا کم بودن آن
۲۱۴	۴-۱۰-۱-۳- زندگی در شهر و یافتن شغل
۲۱۴	۴-۱۰-۱-۴- عوامل جمعیتی و رابطه آن با عوامل اقتصادی
۲۱۸	۴-۱۰-۲- عوامل اجتماعی:
۲۱۸	۴-۱۰-۲-۱- امکانات موجود در رستا و رابطه آن با مهاجر فرستی
۲۱۹	۴-۱۰-۳- عوامل فرهنگی و آموزشی و رابطه آن با مهاجر فرستی
۲۱۹	۴-۱۰-۴- عوامل دیگر
۲۲۲	جمع‌بندی بخش پنجم (۲)
۲۲۳	منابع بخش پنجم

بخش ششم:

۲۲۶	ارائه روشها جهت کاهش مهاجرت های روستایی
۲۲۷	مقدمه
۲۲۸	۱- توسعه روستایی و تأثیر آن بر کاهش مهاجرت
۲۲۹	۱-۱- نقش کشاورزی در عمران روستایی و کاهش مهاجرت
۲۳۱	۱-۲- صنایع و نقش آن در توسعه روستایی
۲۳۴	۲- ارائه روشها
۲۳۴	۲-۱- ارائه روشها جهت بهبود وضعیت اقتصادی
۲۳۴	۲-۱-۱- مشکلات موجود و ارائه پیشنهاد برای کشاورزی و زیر بخشهای آن

۲۳۵ ۲-۱-۱-۱- پیشنهادات مربوط به زراعت و باغداری
۲۳۶ ۲-۱-۱-۲- مشکلات دامداری و پیشنهادات مربوط به آن
۲۳۷ ۲-۱-۲- پیشنهادات مربوط به صنایع
۲۳۸ ۲-۲- ارائه روشها جهت بهبود وضعیت اجتماعی و خدماتی
۲۳۹ ۳- اولویت پیشنهادات
۲۴۱ جمعبندی نهایی
۲۴۵ منابع بخش ششم
۲۴۷ فهرست جداول
۲۵۰ فهرست نمودار
۲۵۲ فهرست نقشه
۲۵۳ فهرست تصویر
۲۵۴ منابع و مآخذ

مقدمه

مطالعات روستایی از گذشته تاکنون مورد توجه محققین مختلف از جمله: علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، جغرافیا و ... قرار گرفته است. البته هر یک با دیدگاه و دلایل خاصی به این کار روی آورده‌اند. مطالعات روستایی، با هر هدفی که صورت گیرد، می‌تواند کلیدی برای شناخت منابع، استعدادهای بالقوه مناطق روستایی و نحوه استفاده بهینه از آنها در جهت رشد و توسعه اقتصادی روستا باشد.

جغرافیای روستایی، یکی از شاخه‌های جغرافیای انسانی است، که در زمینه مطالعات روستایی پیشگام بوده است. از این شاخه تعاریف متفاوتی ارائه شده است؛ دکتریدا... فرید در تعریف جغرافیای روستایی معتقد است: «اگر موضوع جغرافیا شرکت در تحلیل اثر و نقش برگزیده فضا در تمام فرایندهای اجتماعی باشد، جغرافیای روستایی به عنوان شاخه برومندی از جغرافیای انسانی بطور مداوم و پاینده روی فضاهای گسترده روستایی می‌اندیشد و کار می‌کند و با استقرار در چهار راه علوم زمین و علوم اقتصادی برای درک تعادلهای اجتماعی و اقتصادی و یا مشکلات تولید محیطهای مختلف طبیعی، اقتصادی و اجتماعی بهره می‌گیرد».^۱ با توجه به تعریف فوق عمران ناحیه‌ای در مطالعات روستایی از اهمیت خاصی برخوردار است. «عمران ناحیه ای وسیع ترین میدان کاربردی جغرافیا را تشکیل می‌دهد، در این قلمرو جغرافیدان می‌تواند دو صفت بارز خود: یعنی مهارت در سنتز و درک محیط را آشکار سازد، جغرافیای

کلاسیک به تشریح و تفسیر می‌پردازد و جغرافیای کار بردی در جستجوی پیش بینی وضع آینده ناحیه ای است که تغییراتی در یک یا چند عنصر تشکیل دهنده آن بوجود آمده باشد»^۲.

پس می‌توان گفت که نگرش دقیق در مسائل روستایی و جستجوی مشکلات جامعه روستایی و ارائه روشهایی جهت بهبود وضعیت روستاها از مهمترین وظایف جغرافیدان روستایی می‌باشد. لذا تحقیق حاضر مطالعه ایست جهت یافتن دلایل و راه حل برای یکی از صدها مشکل جامعه روستایی ایران یعنی مهاجرت بی‌رویه و بدون برنامه ریزی روستا-شهری که عدم رسیدگی به آن موجب ایجاد مشکلاتی در برنامه ریزیهای اجتماعی-اقتصادی در مبدأ و مقصد می‌شود.

که نمونه هایی از آن خالی شدن روستاها از جمعیت فعال و نیز ایجاد مشاغل کاذب مانند: دستفروشی، دلالی و به دنبال آن زاغه نشینی در شهرهاست.

انتخاب موضوع و ناحیه مورد مطالعه تنها بدلیل مطالعه یکی از مشکلات جامعه روستایی ایران در یک ناحیه دور افتاده و محروم می‌باشد.

عدم آشنایی با ناحیه و نیز عدم وجود آمارهای مربوط به دهستان در طی دوره های مختلف آماری و همچنین تغییرات تقسیمات کشوری در سالهای اخیر باعث ایجاد مشکلات زیادی در جمع آوری مطالب و مقایسه آمارها گردید.

هدف از تحقیق و طرح مسأله

یکی از مسائل مهم جامعه ما، مهاجرت بی‌رویه روستائیان به شهرهاست، که عواقب بسیار ناپسندی از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دنبال دارد. تهی شدن روستا از نیروی انسانی در وضع ثابت تکنولوژی، اقتصاد کشاورزی را که پایه استقلال کشور است، با رکود مواجه می‌نماید. انباشته شدن جمعیت در شهرها ضمن اضافه کردن بر تعداد مصرف کنندگان نیاز به منابع تولید، بخصوص تولیدات

کشاورزی را نیز بالا می برد. بدین ترتیب مسأله کمبود تولیدات کشاورزی رفته رفته با افزایش مهاجرت بیشتر می شود، و بدنبال آن وابستگی اقتصادی کشور افزایش می یابد. از سوی دیگر انباشته شدن جمعیت در شهرها مسائل خاص شهری و ناهنجاریهای اجتماعی را به صورت تصاعدی بالا می برد و بدون شک بر ساخت سیاسی جامعه نیز تأثیر میگذارد. پرداختن به علل مهاجرت و یافتن راه حل اساسی به منظور متوازن نمودن حرکتهای جمعیتی بین شهر و روستا در صورتی امکان پذیر است که تحلیل صحیحی از مسأله مهاجرت داشته باشیم. نظر ما بر این است که حرکتهای جمعیتی بدون یک برنامه ریزی جهت تخصیص صحیح نیروی انسانی هرگز متوازن نخواهد شد و جمعیت به طور صحیح توزیع نخواهد شد مگر آنکه امکانات به نحو متعادلی توزیع گردند.

هدف از تحقیق در این رساله، شناسایی عوامل ایجادکننده مهاجرت در مبدأ و مقصد و نیز ارائه روش به منظور کاهش روند مهاجرت می باشد.

اغلب متفکران از زاویه قوانین جذب و دفع به مهاجرت نگرسته و در صدد توجیه آن برآمده اند، برخی دیگر از نقطه نظر تحلیل مسائل روان شناختی بدان نظر افکنده و گروهی دیگر راه حل را در تبیین مدل‌های احتمالی و یا روابط آماری در قالب محاسبه ضرائب همبستگی جستجو نموده‌اند.

ولی به نظر نگارنده برای متوازن نمودن حرکت های جمعیتی لازم است، امکانات اجتماعی و اقتصادی بصورت متوازن توزیع گردند و این در صورتی عملی خواهد شد که سیاستهای ملی بر برنامه ریزی منطقه ای تأکید ورزیده و رشد و توسعه متوازن و هماهنگ را مد نظر داشته باشند.

«این واقعیت که برنامه ریزی متمرکز برای دستیابی به توسعه در سطح محلی مؤثر و کافی نمی باشد در بسیاری از کشورها مورد قبول قرار گرفته است. بعضی از کشورها قبلاً در جهت گسترش برنامه ریزی محلی در سطح ناحیه ای، منطقه ای، استانی و یا در سطح روستایی قدمهایی در جهت برآورده ساختن مؤثرتر نیازهای مردم و تشویق آنها برای تشریک مساعی در فرآیند توسعه برداشته اند»^۲.

از آنجا که توسعه روستایی، ایجاد اشتغال و بالا رفتن درآمد سرانه افراد روستایی می تواند از عوامل جاذب جمعیت بشمار آید، لذا توجه به برنامه های توسعه روستایی باید سرلوحه کار قرار گیرد.

البته توسعه روستایی مفهوم گسترده ای داشته و توسعه کشاورزی یکی از زیر سیستم های توسعه روستایی محسوب می شود. که باید مورد توجه برنامه ریزان قرار گیرد.

«در برنامه هایی که هم اکنون مورد توجه قرار گرفته جهت رسیدن از نقطه بحرانی جهش به رشد خود جوش، بسیج افراد روستا از طریق برنامه های آموزش همگانی و توسعه جامعه روستایی مورد توجه می باشد».^۴

در تمامی برنامه های توسعه در کشورهای کم رشد تأکید بر توسعه از پایین است این امر مستلزم شناخت همه جانبه و دقیق نیروهای عمل کننده در مناطق کوچک می باشد. همانگونه که ذکر شد فقر و عدم تساوی در دسترسی به عوامل تولید، مالکیت و نحوه توزیع در آمد و مناسبات اجتماعی و نیز از جانب دیگر کاهش نیروی فعال، از عوامل مهم رکود یک ناحیه بشمار می رود. پرداختن به موارد فوق در جهت شناسایی و ریشه یابی عوامل جاذب و دافع جمعیت در یک محل ضروری است. لذا در این بحث مهاجرت، بعنوان یکی از عوامل مهم در این زمینه مورد بحث و بررسی قرار گرفته و ریشه یابی می شود.

مهاجرت به معنی عام کلمه عبارت از ترک زادگاه (یا موطن) و سکونت در محل دیگر است. که می تواند بصورت دائم (مهاجرت به مفهوم خاص) و یا موقت (مهاجرت فصلی) به شکل انفرادی یا دسته جمعی انجام پذیرد. تعاریف متعددی از مهاجرت بعمل آمده است، که همگی مبین یک مفهوم می باشد. «مهاجرت بعنوان تغییر مکان دائمی یا موقت تلقی می شود خواه حرکات مسافتی کوتاه و یا بلند، آسان یا سخت باشد. هر عمل مهاجرتی مستلزم یک مبدأ و یک مقصد و مجموعه ای از موانع بازدارنده است».^۵

در مجموع می توان گفت که «مهاجرت مخصوصاً از نوع روستا- شهری اگر با برنامه ریزی همراه